

HCO Gedragscode voor psychologen/ orthopedagogen

Inleiding

Een individueel psychologisch of orthopedagogisch-didactisch onderzoek wordt aangevraagd ten behoeve van een leerling met leer- en/of gedragsproblemen. Een onderzoek wordt uitgevoerd om antwoord te geven op een gerichte vraagstelling. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een psychodiagnostisch bevoegd onderzoeker, psycholoog of orthopedagoog, die zijn¹ professionele handelen afstemt op de recente inzichten in zijn vakgebied. Gezien de huidige stand der wetenschap houdt dat in dat er gewerkt wordt volgens het hypothesetoetsend model. Bij het doen van een psychodiagnostisch onderzoek zijn eisen van deskundigheid in het geding, maar ook van verantwoordelijkheid, respect en integriteit.

De onderzoeker draagt er zorg voor dat hij in zijn beroepsmatig handelen onafhankelijk en objectief kan optreden. Hij laat zijn beroepsmatig handelen niet zodanig beïnvloeden door eisen van anderen met wie hij werkt of in opdracht van wie hij werkt, dat hij de gebruikte procedures of de resultaten daarvan professioneel niet kan verantwoorden.

De psychologen en orthopedagogen van het HCO werken volgens de beroepscode van de beroepsverenigingen NVO (oktober 2008) en NIP (maart 2007). De beroepscode berust op algemene kwalitatieve en ethische dimensies, die aan de beroepsuitoefening ten grondslag liggen. De beroepscode helpt de psycholoog/ orthopedagoog richting geven aan zijn beroepsmatig handelen zodat de rechten van de cliënt gewaarborgd zijn. De algemene formuleringen bieden tevens de ruimte om zelf waar nodig, beargumenteerd uitzonderingen te kunnen maken. Voor zover de HCO psychologen/ orthopedagogen geen lid van de beroepsvereniging noch BIG-geregistreerd zijn, heeft de directie HCO hen de verplichting opgelegd volgens de beroepscode en de uitgewerkte toelichting te werken. Dit laatste geldt ook voor de psychologisch assistenten en voor stagiaires psychologie en orthopedagogiek die onder verantwoordelijkheid van de psycholoog/ orthopedagoog deelwerkzaamheden uitvoeren.

De hier gepresenteerde gedragscode is gebaseerd op deze beroepscode en op de eisen die de Wet op Bescherming Persoonsgegevens (Wbp) vanaf de zomer van 2001 stelt. De gedragscode en de in het HCO geldende procedures worden bijgesteld wanneer daar aanleiding toe is. De onderzoekers werken volgens de meest recente versie van de gedragscode.

¹ Om de leesbaarheid te vergroten is ervoor gekozen om alleen de mannelijke vorm te gebruiken.

Algemene bepalingen

Cliënt en opdrachtgever

De cliënt is degene met wie een professionele relatie wordt aangegaan. Aan de cliënt komt een aantal waarborgen en rechten toe. Van belang zijn in dit verband het recht op informatie, het recht op inzage, het recht op correctie en het recht op blokkering van rapportage naar de opdrachtgever.

Binnen het werkverband van het HCO is de cliënt doorgaans minderjarig. Als de cliënt jonger is dan 12 jaar, dan worden de rechten uitgeoefend door de wettelijk vertegenwoordigers, meestal de ouders. Vanaf de leeftijd van 12 jaar wordt de minderjarige zoveel mogelijk betrokken bij de uitoefening van zijn rechten. Vanaf de leeftijd van 16 jaar zal de jongere meer zelf zijn rechten uitoefenen, tenzij hij of zij onvoldoende in staat is om zijn belangen te waarden.

Degene die het onderzoek aanvraagt is de opdrachtgever. Deze heeft als zodanig recht op rapportage, tenzij de cliënt gebruik maakt van het recht op blokkering van de rapportage aan de opdrachtgever. Binnen het werkverband van het HCO is de opdrachtgever veelal de school.

Afwijken van de procedure

De onderzoeker kan van de voorgeschreven procedure afwijken mits de aard, reden en gevolgen van de afwijking, alsmede de genomen acties om de kwaliteit van de dienstverlening te waarborgen, in het dossier worden vastgelegd en verantwoord kunnen worden beargumenteerd.

Informatie en instemming

Voor het aangaan van een professionele relatie dient de onderzoeker ervoor te zorgen dat de ouders, voordat zij hun toestemming geven, volledig geïnformeerd zijn over doel, opzet en voorgenomen werkwijze. Dit gebeurt in de meeste gevallen door de school als de opdrachtgever. Voor het verstrekken van de benodigde informatie aan ouders is het aanmeldingsformulier, een informatiebrief en deze gedragscode beschikbaar, zodat school en ouders over dezelfde informatie kunnen beschikken. De informatie bevat in ieder geval:

- o Het doel en de context van het onderzoek en de plaats van de onderzoeker daarbij
- o De gang van zaken
- o De personen en instanties met wie de onderzoeker samenwerkt ten behoeve van het onderzoek en de advisering
- o De methoden van onderzoek en de te verwachten resultaten en beperkingen daarvan
- o Het soort gegevens dat wordt verzameld en de wijze waarop deze worden bewaard
- o De wijze van rapportage en aan wie gerapporteerd zal worden
- o De regels met betrekking tot inzage en afschrift, correctie en blokkering van de rapportage
- o De gebondenheid van de onderzoeker aan de beroepscode en het klachtrecht.
- o De bewaartermijn van het dossier.

Voor de start van de diagnostiek, behandeling en/ of advisering is altijd de schriftelijke toestemming van de cliënt nodig. In het geval van kinderen tot 16 jaar gaat het om de wettelijk vertegenwoordigers die betrokken zijn bij het kind. Meestal zijn de dit (biologische) ouders. In het geval van een echtscheiding behouden beide ouders het ouderlijk gezag en dienen beide te tekenen. Ook bij een OTS behouden de ouders het gezag. Bij pleegzorg, één-oudergezinnen of andere leefvormen heeft de onderzoeker de verplichting na te vragen wie het ouderlijk gezag heeft en een redelijke inspanning te (laten) verrichten om diegenen te bereiken voor

toestemming. Een kind vanaf de leeftijd van 12 jaar geeft ook zelf schriftelijke toestemming. Vanaf de leeftijd van 16 jaar volstaat de toestemming van de jongere, tenzij deze niet in staat wordt geacht zijn belangen te kunnen behartigen.

Ontbreken schriftelijke toestemming

In bepaalde gevallen kan worden volstaan met een mondelinge toestemming tot het doen van onderzoek of tot het verstrekken van gegevens aan derden bij doorverwijzing. In dat geval moeten de argumenten waarom toestemming op schrift ontbreekt in het dossier worden vastgelegd. Indien de toestemming tot het doen van onderzoek of tot het verstrekken van gegevens aan derden bij doorverwijzing niet via het aanmeldingsformulier of op enige andere wijze aan de onderzoeker zelf maar aan de school of betrokken instantie is afgegeven, dient de onderzoeker de school of instantie een verklaring van toestemming te laten tekenen.

Dossier

De onderzoeker legt een dossier aan, waarin hij de gegevens bewaart die hij heeft verkregen in het kader van het onderzoek. In het dossier bewaart de onderzoeker alleen die gegevens die relevant zijn voor het onderzoek en de advisering.

Gegevens afkomstig van derden, die door de onderzoeker relevant worden geacht voor het doel waarvoor het dossier is aangelegd en met toestemming van de cliënt zijn verkregen worden daarmee als dossierstuk aangemerkt. Zij hebben geen aparte status in het dossier en zijn onderworpen aan dezelfde regels over inzage, correctie en blokkering door de cliënt. Gegevens over andere personen dan de cliënt worden op een zodanige wijze in het dossier opgenomen dat de privacy gewaarborgd blijft in het geval de cliënt gebruik maakt van zijn inzagerecht.

Inhoud dossier en bewaartermijnen van persoons- en onderzoeksgegevens

Het HCO kent een beveiligd (digitaal) dossiersysteem dat voldoet aan de eisen van de WBP (2001) en slechts toegankelijk is voor de psychologen en orthopedagogen.

Een dossier wordt op naam van de cliënt aangemaakt. In het dossier worden de relevante persoons- en onderzoeksgegevens van individueel- en/ of groepsgewijs afgenomen psychologische onderzoeken bewaard. Een dossier kan onderzoeksgegevens bevatten die op meerdere momenten zijn verkregen. Alle gegevens die over de cliënt bewaard worden, dienen in het dossier opgenomen te worden. Onderzoeksgegevens worden niet langer bewaard dan noodzakelijk is voor het doel waarvoor het onderzoek is aangevraagd.

Bij de afname van een *individueel psychologisch onderzoek* is in het digitale dossier in ieder geval aanwezig:

- o Het aanmeldingsformulier met de handtekening van de cliënt en/of wettelijk vertegenwoordigers voor toestemming voor onderzoek
- o De vragenlijst school en ouders, indien ingevuld
- o Overzichten van de gewogen scores
- o Het verslag en de bijlage
- o Een chronologisch overzicht van alle acties ondernomen door onderzoeker en voor zover bekend door ouders of derden in het kader van het onderzoek
- o Indien van toepassing, gegevens afkomstig van derden, die door de onderzoeker relevant worden geacht voor het doel waarvoor het dossier is aangelegd en met toestemming van de cliënt zijn verkregen.

Persoonlijke werkaantekeningen horen niet in het dossier en worden vernietigd. Met persoonlijke werkaantekeningen wordt ook verstaan stukken die van school zijn en tijdelijk nodig zijn om gesprekken te kunnen voeren, zoals in de interne zorgcommissie.

Ook conceptversies van het verslag worden vernietigd.

Onderzoeksgegevens die in het kader van een psychologisch onderzoek zijn verkregen, worden 5 jaar na de onderzoeksdatum² bewaard. Een uitzondering hierop zijn de onderzoeken die in het kader van ONL worden uitgevoerd. Aangezien deze onderzoeken als 'geneeskundig' worden aangemerkt is de bewaartermijn van deze dossiers 15 jaar. De ONL-dossiers worden op papier bewaard.

Het HCO neemt ook *groepsgewijze schriftelijke psychologische onderzoeken* af op diverse momenten in de schoolloopbaan. Deze hebben een tweeledig doel: een indruk krijgen van de cognitieve vermogens en/ of sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling en anderzijds de school adviseren m.b.t. de onderwijsbehoeften van de leerling. Van deze onderzoeken wordt in elk geval bewaard:

- o Het aanmeldingsformulier met de toestemming van ouders³ en indien van toepassing van het kind
- o Indien van toepassing, de oudervragenlijst
- o Het overzicht van de gewogen scores inclusief eventuele adviezen en aantekeningen uit de bespreking op school

Onderzoeksgegevens van groepsgewijze schriftelijke psychologische onderzoeken worden na 3 jaar uit het archief van het HCO verwijderd.

Rapportage

Onder rapportage wordt verstaan elke bevinding, beoordeling of advies dat wordt uitgebracht in het kader van een individueel psychologisch onderzoek. Dit geschiedt schriftelijk. De onderzoeker biedt de ouders de mogelijkheid tot inzage in het psychologisch onderzoeksverslag voordat dit aan de school wordt voorgelegd. Het onderzoeksverslag is beperkt tot die gegevens die relevant zijn voor de vraagstelling. Het bevat in ieder geval:

- o Persoonsgegevens
- o Anamnestiche gegevens voor zover relevant voor de vraagstelling
- o Vraagstelling en gekozen onderzoeksinstrumenten
- o Observaties
- o Scores en interpretaties per onderzoeksinstrument
- o Conclusies en voor zover mogelijk handelingsadviezen

De gebruikte termen moeten duidelijk en ondubbelzinnig zijn. In het rapport moet de geldigheidsduur en de beperkingen van de uitspraken vermeld worden. Ook moet vermeld worden dat de conclusies alleen betrekking hebben op de geformuleerde vraagstelling en dus niet zonder meer gebruikt kunnen worden voor de beantwoording van andere vragen. Bovendien moet vermeld

² Op deze manier is het mogelijk om leerlingen longitudinaal te volgen en begeleiden gedurende de basisschoolperiode en er kan voor herindicaties i.v.m. leerlinggebonden financiering gebruik worden gemaakt van eerdere relevante onderzoeksgegevens (peiling teamvergadering leerlingzorg 2010).

³ Voor het DGO en VGO geldt een afwijkende toestemmingsprocedure. Deze screeningsonderzoeken worden door de school voor de hele groep aangevraagd. Ouders kunnen op de informatiebrief van het HCO schriftelijk bezwaar maken tegen deelname van hun kind.

worden dat de gegevens vertrouwelijk zijn. Een afschrift van de rapportage wordt verstrekt aan de cliënt en de opdrachtgever, tenzij de cliënt gebruik maakt van zijn blokkeringsrecht.

Rechten van de cliënt

De cliënt komt een aantal waarborgen en rechten toe. De onderzoeken van het HCO betreffen voornamelijk cliënten die jonger zijn dan 16 jaar. In deze gevallen komen de waarborgen en rechten toe aan de wettelijk vertegenwoordigers, in de meeste gevallen de ouders. Hen komt de volgende rechten toe: recht op inzage, recht op correctie, recht van verzet van verwerking van persoonsgegevens, recht op blokkering van rapportage aan de opdrachtgever en recht op vernietiging. Indien de ouders een beroep doen op hun recht, dan kunnen administratieve kosten worden berekend.

Recht op inzage

De ouders mogen een verzoek om inzage van gegevens indienen bij het HCO. Een verzoek om inzage van gegevens wordt zo snel mogelijk aan de onderzoeker of bij diens afwezigheid aan de betreffende coördinator gemeld. De onderzoeker, of bij diens afwezigheid, een andere psychodiagnostische geschoolde medewerker geeft degene die inzage vraagt, desgevraagd inzage en een afschrift van het dossier.

Bij het ingaan op dit verzoek dient degene die inzage verschaft, zich ervan te overtuigen dat hij inderdaad te maken heeft met een persoon die recht heeft op inzage. Als hij daarvan niet overtuigd is, dan dient hij de betrokkene te vragen zich te legitimeren. Is degene die inzage vraagt jonger dan 16 jaar of onder curatele gesteld, dan moet het verzoek om inzage door de wettelijke vertegenwoordiger (bijv. een ouder) te worden gedaan.

De onderzoeker of, bij diens afwezigheid, een andere psychodiagnostisch geschoolde medewerker is tijdens de inzage aanwezig en biedt aan tekst en uitleg te verschaffen. Hij dient ervoor te zorgen dat het dossier redelijkerwijs toegankelijk en begrijpelijk is. Gegevens die betrekking hebben op anderen, voor zover ze niet door de cliënt of ouders zelf zijn verstrekt, worden voor dit doel tijdelijk uit het dossier verwijderd.

Het verzoek om inzage en de wijze waarop daaraan gehoor is gegeven wordt in het dossier vastgelegd.

Bescherming van testgegevens

Als het gaat om de ruwe testgegevens van een psychologische test, is het gerechtvaardigd het inzagerecht te beperken en alleen inzage te bieden tijdens een gesprek, gecombineerd met een schriftelijk rapport met de resultaten van de test. Op die manier behouden de psychologische tests hun waarde en blijven zij auteursrechtelijk beschermd. Dit heeft het College bescherming persoonsgegevens in augustus 2008 laten weten in antwoord op vragen van het Nederlands Instituut van Psychologen over het inzagerecht in ruwe testgegevens. In overeenstemming hiermee biedt het HCO geen afschrift van ruwe testgegevens. Inzage in ruwe testgegevens vindt alleen plaats tijdens het adviesgesprek met de onderzoeker.

Weigering van inzage

Inzage mag alleen geweigerd worden als er een hoger belang is. Dit geldt bijvoorbeeld als het geven van informatie in strijd is met de belangen van het kind of met de belangen van anderen op

wie de informatie betrekking heeft. Een weigering van inzage vereist een gedegen onderbouwing en kan juridisch aangevochten worden.

Recht op correctie, aanvulling of verwijdering

Ouders en school mogen de onderzoeker verzoeken hun gegevens te corrigeren. Correctie houdt in: verbeteren, aanvullen, verwijderen of afschermen van die gegevens in het dossier. De onderzoeker corrigeert de gegevens als ze: feitelijk onjuist zijn, onvolledig zijn of niet ter zake zijn voor het doel waarvoor het HCO ze verwerkt, of op andere wijze in strijd met een voorschrift van de Wbp of een andere wet zijn verwerkt.

Het recht op correctie geldt alleen voor feitelijke informatie, en dan nog alleen voor zover die door de cliënt, zijn ouders of school, gegeven is. Het professionele oordeel van de onderzoeker staat niet open voor correctie, aanvulling, verwijdering of afscherming. Het verzoek tot correctie, aanvulling, verwijdering of afscherming van gegevens wordt schriftelijk ingediend, dan wel zo nodig in overleg met de ouders door de onderzoeker op papier gesteld.

De HCO-onderzoeker moet binnen vier weken schriftelijk aangeven of, en in hoeverre hij aan het correctieverzoek zal voldoen. Weigert de onderzoeker correctie, dan moet hij die weigering motiveren. Besluit de HCO-onderzoeker de gegevens te corrigeren, dan moet hij dit zo snel mogelijk doen. In geval van correctie van de gegevens moet de HCO-onderzoeker derden aan wie hij de (onjuiste) gegevens van de betrokkene eerder heeft verstrekt, van de wijziging op de hoogte stellen tenzij hij of zij daartoe een onevenredige inspanning zou moeten leveren.

Recht op blokkering van rapportage aan opdrachtgever

De ouders kunnen rapportage aan de externe opdrachtgever blokkeren, tenzij de opdrachtgever de wettelijke bevoegdheid heeft om een rapport te eisen. Dit laatste is bij de psychodiagnostische onderzoeken van het HCO, die in opdracht van de school plaatsvinden, niet het geval.

Recht op Vernietiging

Op uitdrukkelijk schriftelijk verzoek van de ouders worden de onderzoeksgegevens vernietigd. Het verzoek om vernietiging wordt in het dossier bewaard.

Recht van verzet

De betrokkene kan tegen een verwerking verzet aantekenen in verband met zijn bijzondere persoonlijke omstandigheden. Het HCO moet als verantwoordelijke binnen vier weken na ontvangst van het verzet beoordelen of het verzet terecht is. Is dat het geval, dan moet de verwerking van de persoonsgegevens onmiddellijk beëindigd worden. In geval van verwerking van persoonsgegevens voor directe marketingdoeleinden moet de verwerking altijd onmiddellijk beëindigd worden.

Verstrekken van gegevens aan derden

De onderzoeker verstrekt uitsluitend die gegevens aan derden die relevant zijn voor de legitieme vraagstelling van die derden en waarvoor de ouders vooraf gericht en schriftelijk toestemming hebben verleend. De schriftelijke toestemming wordt in het dossier bewaard.

Ook voor het verstrekken van gegevens in verband met een door ouders geaccepteerde doorverwijzing is schriftelijke toestemming vereist.

De aan derden verstrekte gegevens worden dossierstukken in het dossier van de derde, die daarmee de verantwoordelijkheid voor de behandeling van de stukken krijgt. In

zoverre vallen zij na de verstrekking buiten de verantwoordelijkheid van de onderzoeker. Deze dient daar rekening mee te houden bij de selectie van de gegevens en de vorm waarin deze verstrekt worden.

Interdisciplinaire samenwerking en assistentie

Bij samenwerking binnen een interdisciplinair team, zoals een zorgcommissie of zorgadviesteam, met collega's van andere organisaties is de onderzoeker van het HCO gehouden aan eisen die de gedragscode hem oplegt. Daarnaast draagt hij medeverantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het handelen van het team, voor zover er bij dit handelen sprake is van daadwerkelijke samenwerking.

Gegevensverstrekking in een interdisciplinair team is alleen mogelijk indien de leden krachtens regels of protocol gebonden zijn aan geheimhouding. Bovendien is hiervoor toestemming van de ouders nodig.

In geval er sprake is van een psychologisch onderzoek in opdracht van een interdisciplinair team, zoals een Zorgcommissie of Netwerk Jeugdhulpverlening, dient aan de ouders vooraf duidelijk gemaakt te worden wie op welke manier bij de behandeling of oordeelsvorming betrokken is. Indien op basis van deze informatie toestemming verleend wordt tot gegevensuitwisseling, dan behoeft dit niet telkens opnieuw gevraagd te worden.

Indien de onderzoeker deel uit maakt van een interdisciplinair team kan een geïntegreerde rapportage worden uitgebracht. Dit kan echter alleen geschieden met toestemming van de ouders. Het inzien van deze rapportage en het nabespreken ervan hoeft niet noodzakelijk met de onderzoeker zelf te gebeuren, dit kan ook met een ander teamlid gebeuren. De rechten van inzage, correctie en blokkering gelden onverkort.

Ter zake van de naleving van de code draagt de onderzoeker verantwoordelijkheid voor de interpretatie van de informatie die door de psychologisch-pedagogisch assistenten is aangeleverd. De onderzoeker draagt verantwoordelijkheid voor stagiaires die onder zijn leiding staan. Stagiaires Psychologie en Orthopedagogiek committeren zich aan de werkwijze en voorschriften van het HCO.

Faxen en E-mailen van privacy-gevoelige informatie

Uit de richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens (waaronder het faxen van informatie valt) betreffende het vrije verkeer van die gegevens blijkt dat de verwerking van persoonsgegevens beveiligd moet worden tegen vernietiging, hetzij per ongeluk, hetzij onrechtmatig, tegen verlies, vervalsing, niet-toegelaten verspreiding of toegang. Aangezien er geen garantie is dat deze vereisten bij het faxen van persoonlijke gegevens gewaarborgd zijn, is het HCO-onderzoekers niet toegestaan privacy-gevoelige informatie te faxen.

Voor het verzenden van vertrouwelijke gegevens via e-mail geldt dat dit alleen is toegestaan als degene aan wie de gegevens verzonden worden een persoonlijk, niet voor anderen toegankelijk e-mail-adres heeft. De onderzoeker mag dan een ondertekend en gescand verslag als pdf bestand verzenden. Verzenden naar een algemeen mailadres van een school is dus niet toegestaan.

Indien ouders verzoeken om de rapportage digitaal te ontvangen, dan moeten zij eerst een schriftelijk verzoek met e-mailadres en handtekening indienen bij de onderzoeker. Dit wordt dan in het dossier bewaard. Indien men daarom verzoekt kan alsnog een papieren

exemplaar worden verstrekt. Het is wel van belang om een kopie van een begeleidende brief of email te bewaren als bewijs dat het rapport per post of mail aan betrokkenen is verzonden.

Overige ter zake doende documenten

- o Procedure individueel onderzoek/ Procedure particulier onderzoek (HCO-intranet, interne werkinstructie)
- o Beroepscode psychologen 2007 (www.psynip.nl)
- o Beroepscode NVO 2008 (www.nvo.nl)
- o Handleiding voor verwerkers van persoonsgegevens, 2001, Wet bescherming Persoonsgegevens (www.cbweb.nl)
- o Algemene standaard testgebruik NIP (AST-NIP, 2010)